Sari Agriculture Sciences and Natural Resources University

Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture Vol. 13, Issue 1, 2026 p: 158-174

OPEN ACCESS

Research Paper

Nonparametric Analysis of Factors Affecting the Development of Agricultural Tourism in Kerman Province

Maryam Ziaabadi[1], Salimeh Ghanbari [2], and Leila Jalalabadi[3]

1- Associate Professor, Department of Tourism and Hospitality, Faculty of Tourism, Bam Higher Education Complex, Bam, Iran, (Corresponding author: mziaabadi@bam.ac.ir)
2- Instructor of Entrepreneurship, Department of Tourism and Hospitality, Faculty of Tourism, Bam Higher Education Complex, Bam, Iran
3- Assistant Professor, Department of Tourism and Hospitality, Faculty of Tourism, Bam Higher Education Complex, Bam, Iran

Received: 28 July, 2025 Revised: 14 November, 2025 Accepted: 24 November, 2025

Extended Abstract

Background: Today, many countries have included the tourism industry in their strategic development plans to achieve sustainable and stable growth. Among them, agricultural tourism is one of the various forms of tourism that can play an effective role in reducing farmers' risks as a complement to agricultural activities. The attractiveness of agricultural activities for tourists, in addition to the economic, social, and cultural development of agricultural areas, leads to the creation of job opportunities and income diversification in the agricultural sector, which will ultimately lead to strengthening the resilience of farmers against natural shocks and market fluctuations. Kerman Province is considered one of the main tourism hubs of Iran due to its unique historical, cultural, and natural features. Covering more than 11% of Iran's area, this province is the largest province in Iran and has a special capacity in tourism, with 10 UNESCO World Heritage Sites, 41 tourist areas, and more than 91 natural and historical monuments. Kerman is considered an important agricultural hub in the country due to its diverse climate, the production of about 70 types of agricultural products, and having more than 15% of the country's gardens. Despite the severe limitations of water resources, this province has been able to play a key role in the national economy by relying on strategic and export-oriented agriculture. Given the multidimensional nature of agriculture, evaluating this sector based on traditional indicators, such as production and employment, is not sufficient; dimensions such as environmental protection, cultural-spiritual values, and recreational potential should also be considered. Given these capacities, agricultural tourism can be a new platform for sustainable development in this province. Therefore, the present study aims to identify and rank factors affecting the development of agricultural tourism in Kerman Province using the nonparametric fuzzy analytic hierarchy process.

Methods: The present study is applied in terms of purpose and has a mixed approach in terms of nature. To achieve the research goal, 28 experts in the fields of tourism and agriculture in Kerman Province, including experts and activists in these fields and university professors, were selected through a purposive method in 2025. The research process was carried out in two stages; in the first stage, the factors affecting the development of agricultural tourism were identified and localized through reviewing previous studies and conducting interviews with experts. In the second stage, the identified factors were ranked using a questionnaire tool, the paired comparison matrix, and the fuzzy analytic hierarchy process. Excel, SPSS, and Expert Choice statistical software were used to analyze the data.

Results: The results of the study showed that the main dimensions of agricultural tourism development in Kerman Province, from the first to the fourth priority, included the physical-institutional, environmental, economic, and social dimensions. The criteria and sub-criteria were ranked after prioritizing the main dimensions. In the physical-institutional dimension, the "agricultural tourism development infrastructure criterion" with a focus on infrastructure services, water consumption management, and tourist reception capacity, took the first rank. In the environmental dimension, the "regional attractions criterion" with an emphasis on the distance of agricultural areas from urban areas, the "environmental quality criterion" with an emphasis on environmental health, and the "agricultural landscape criterion" with a focus on drought and erosion were ranked first to third, respectively. In the economic dimension, the "accommodation and food services criterion" with an emphasis on the existence of these services near farms and

Copyright ©2026 Ziaabadi et al. Published by Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 Unported License which allows users to read, copy, distribute and make derivative works for non-commercial purposes from the material, as long as the author of the original work is cited properly.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]

[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

the "regional economic structure criterion" with a focus on agricultural tourism demand were ranked first. Finally, in the social dimension, "Security services and cultural services" took the first and second ranks, respectively.

Conclusion: Despite the various benefits of agricultural tourism for farmers and tourists, agricultural tourism has not developed much in Kerman Province. The results of ranking the sub-criteria, criteria, and various dimensions of agricultural tourism show that the existence of infrastructure and communication services, including the existence of suitable roads, the Internet, and telephone networks in target areas, are among the most important factors affecting the development of agricultural tourism. Accordingly, it is suggested that policymakers in the fields of tourism and agriculture focus on improving these infrastructures to provide the necessary framework for facilitating access to tourist areas and increasing tourist attraction. The high priority of the criterion of the security of agricultural areas for residents and tourists indicates the importance of this criterion for both groups of stakeholders. Accordingly, in addition to providing security by relevant institutions, the participation of local people in improving the security of agricultural areas can be considered an effective step in the development of agricultural tourism. Planning and creating a platform to attract private sector investors in agricultural tourism activities, especially in agricultural areas close to urban centers, is a strategic opportunity for entrepreneurship, increasing income, and reducing migration. Given the determining role of regional attractions in attracting tourists, diversifying these attractions through holding special cultural and sports events requires targeted planning. Moreover, improving welfare services, including accommodation and food, and teaching farmers and tourists about the concepts of agricultural tourism are requirements for development in this field.

Keywords: Agriculture, Kerman Province, Nonparametric Analysis, Tourism

How to Cite this Article: Ziaabadi, M., Ghanbari, S., & Jalalabadi, L. (2026) Nonparametric Analysis of Factors Affecting the Development of Agricultural Tourism in Kerman Province. *J Entrepreneurial Strategies Agric*, 13(1), 158-174. DOI: 10.61882/jea.2026.469

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]

[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

مقاله پژوهشی

تحلیل ناپارامتریک عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی در استان کرمان

مریم ضیاآبادی[۱]، سلیمه قنبری[۲] و لیلا جلال‌آبادی[۳]

۱- دانشیار، گروه جهانگردی و هتلداری، دانشکده گردشگری، مجتمع آموزش عالی بم، بم، ایران، (نویسنده مسوول: mziaabadi@bam.ac.ir)
۲- مربی کارآفرینی، گروه جهانگردی و هتلداری، دانشکده گردشگری، مجتمع آموزش عالی بم، بم، ایران
۳- استادیار، گروه جهانگردی و هتلداری، دانشکده گردشگری، مجتمع آموزش عالی بم، بم، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۰۶ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۴/۰۸/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۰۳
صفحه: ۱۵۸ تا ۱۷۴

چکیده مبسوط

مقدمه و هدف: امروزه بسیاری از کشورها به‌منظور دستیابی به رشد پایدار و با ثبات، صنعت گردشگری را در زمره برنامه‌های استراتژیک توسعه خود قرار داده‌اند. در این میان، گردشگری کشاورزی یکی از اشکال مختلف گردشگری است که می‌تواند به‌عنوان مکمل فعالیت‌های کشاورزی نقش مؤثری در کاهش ریسک کشاورزان داشته باشد. جذابیت فعالیت‌های کشاورزی برای گردشگران، علاوه بر توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مناطق کشاورزی، منجر به ایجاد فرصت‌های شغلی و تنوع درآمدی در بخش کشاورزی می‌گردد، که در نهایت به تقویت تاب‌آوری کشاورزان در برابر تکانه‌های طبیعی و نوسان‌های بازار منجر خواهد شد. استان کرمان به‌دلیل داشتن ویژگی‌های منحصر به فرد تاریخی، فرهنگی و طبیعی، از قطب‌های اصلی گردشگری ایران محسوب می‌شود. این استان با در برگرفتن بیش از ۱۱ درصد از وسعت ایران، پهناورترین استان کشور است و با دارا بودن ۱۰ اثر ثبت شده در میراث جهانی یونسکو، ۴۱ منطقه گردشگری و بیش از ۹۱ اثر طبیعی و تاریخی، از ظرفیت ویژه‌ای در گردشگری برخوردار است. کرمان به‌دلیل دارا بودن اقلیم متنوع و تولید حدود ۷۰ نوع محصول کشاورزی و داشتن بیش از ۱۵ درصد باغات کشور، قطب مهم کشاورزی در کشور نیز به‌شمار می‌رود. علی‌رغم محدودیت‌های شدید منابع آبی، این استان توانسته است با تکیه بر کشاورزی استراتژیک و صادرات محور، نقش کلیدی در اقتصاد ملی ایفا نماید. با توجه به ماهیت چندبعدی کشاورزی، ارزیابی این بخش تنها بر مبنای شاخص‌های سنتی نظیر تولید و اشتغال کافی نیست، بلکه باید ابعادی مانند حفاظت از محیط زیست، ارزش‌های فرهنگی-معنوی و پتانسیل‌های تفریحی را نیز مورد توجه قرار داد. با توجه به این ظرفیت‌ها، گردشگری کشاورزی می‌تواند بستری نوین برای توسعه پایدار در این استان باشد، بنابر این، هدف پژوهش حاضر شناسایی و رتبه‌بندی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی در استان کرمان، با استفاده از تحلیل ناپارامتریک سلسله مراتبی فازی است.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، دارای رویکرد ترکیبی است. برای دستیابی به هدف پژوهش، ۲۸ خبره در حوزه‌های گردشگری و کشاورزی در استان کرمان، شامل کارشناسان و فعالان این حوزه‌ها و اساتید دانشگاهی، به روش هدفمند در سال ۱۴۰۴ انتخاب شدند. فرایند پژوهش در دو مرحله اجرا گردید. در مرحله نخست، از طریق مرور مطالعات پیشین و انجام مصاحبه با خبرگان، عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی شناسایی و بومی‌سازی شدند. در مرحله دوم، عوامل شناسایی شده با استفاده از ابزار پرسشنامه و با به‌کارگیری ماتریس مقایسات زوجی و روش تحلیل سلسله‌مراتبی فازی، رتبه‌بندی شدند. جهت تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای آماری Excel، Spss و Expert choice استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج مطالعه نشان دادند که ابعاد اصلی توسعه گردشگری کشاورزی در استان کرمان از اولویت اول تا چهارم به‌ترتیب شامل ابعاد کالبدی-نهادی، محیطی، اقتصادی و اجتماعی بودند. بعد از اولویت‌بندی ابعاد اصلی، معیارها و زیرمعیارها رتبه‌بندی شدند. در بعد کالبدی-نهادی، «معیار زیرساخت‌های توسعه گردشگری کشاورزی» با تمرکز بر خدمات زیرساختی، مدیریت مصرف آب و ظرفیت پذیرش گردشگر، رتبه اول را به خود اختصاص داد. در بعد محیطی؛ «معیار جاذبه‌های منطقه» با تأکید بر فاصله مناطق کشاورزی از مناطق شهری، «معیارکیفیت محیط زیست» با تأکید بر بهداشت محیط و «معیار منظر کشاورزی» با تمرکز بر خشکسالی و فرسایش، به‌ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفتند. در بعد اقتصادی، «معیار خدمات اقامت و غذا» با تأکید بر وجود این خدمات در نزدیکی مزارع و «معیار ساختار اقتصادی منطقه» با تمرکز بر تقاضای گردشگری کشاورزی، رتبه‌های برتر بودند. در نهایت در بعد اجتماعی، «خدمات امنیتی و خدمات فرهنگی»، رتبه‌های اول و دوم را به خود اختصاص دادند.

نتیجه‌گیری: علی‌رغم وجود مزایای گوناگون گردشگری کشاورزی برای کشاورزان و گردشگران، در استان کرمان گردشگری کشاورزی توسعه چندانی نداشته است. نتایج حاصل از رتبه‌بندی زیرمعیارها، معیارها و ابعاد مختلف گردشگری کشاورزی نشان می‌دهد، وجود خدمات زیرساختی و ارتباطی از جمله وجود جاده‌های مناسب و شبکه اینترنت و تلفن در مناطق هدف، از مهمترین عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی هستند. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران حوزه‌های گردشگری و کشاورزی با تمرکز بر ارتقای این زیرساخت‌ها، بستر لازم برای تسهیل دسترسی به مناطق گردشگری و افزایش جذب گردشگر را فراهم نمایند. اولویت بالای معیار امنیت مناطق کشاورزی برای ساکنان و گردشگران، نشان دهنده اهمیت این معیار برای هر دو گروه ذینفعان است. بر این اساس، علاوه بر تأمین امنیت توسط نهادهای ذی‌ربط، مشارکت افراد بومی در ارتقای امنیت مناطق کشاورزی، می‌تواند گامی مؤثر در توسعه گردشگری کشاورزی محسوب شود. برنامه‌ریزی و بسترسازی جهت جذب سرمایه‌گذاران بخش خصوصی در فعالیت‌های گردشگری کشاورزی به‌ویژه در مناطق کشاورزی نزدیک به مراکز شهری، فرصتی استراتژیک برای کارآفرینی، افزایش درآمد و کاهش مهاجرت به شمار می‌رود. با توجه به نقش تعیین کننده جاذبه‌های منطقه در جذب گردشگر، تنوع‌بخشی به این جاذبه‌ها، از طریق برگزاری رویدادهای فرهنگی و ورزشی خاص، نیازمند برنامه‌ریزی هدفمند است. همچنین، بهبود خدمات رفاهی اعم از اقامت و غذا و آموزش مفاهیم گردشگری کشاورزی به کشاورزان و گردشگران، از الزامات توسعه در این زمینه است.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، کشاورزی، تحلیل ناپارامتریک، استان کرمان

مقدمه

تغییرات اساسی که در بخش‌های کشاورزی و گردشگری رخ داده‌اند و افزایش فشار رقابتی در دهه‌های اخیر، جوامع کشاورزی را بر آن داشته است که به امکان‌سنجی استراتژی‌های اقتصادی مکمل بپردازند. به‌ویژه این‌که کشاورزان به‌دلیل تغییرات اقلیم در بسیاری از مناطق به‌دنبال راه‌های جدید ایجاد مزیت رقابتی هستند تا بتوانند فعالیت‌های مزارع و درآمد خود را افزایش دهند (Ammirato *et al.*, 2020). به‌عبارت دیگر، به‌دلیل بحران خشکسالی و گرم شدن زمین، دیگر کشاورزی سنتی نمی‌تواند پاسخگوی مسائل

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

اقتصادی کشاورزان باشد و این بحران‌های طبیعی اثراتی مانند بیکاری و مهاجرت را به‌دنبال دارند (Togaymurodov *et al*., 2023). از آن‌جایی که مزارع کشاورزی می‌توانند خدماتی مانند مهمان‌نوازی، تهیه غذا، تور مزرعه، فرآوری محصولات کشاورزی و سایر خدمات را به گردشگران ارئه نمایند، فعالیت‌های گردشگری کشاورزی به‌طور فزاینده‌ای به‌عنوان یک استراتژی تنوع‌بخشی برای کارآفرینان کشاورزی و حمایت از اقتصاد روستایی دیده می‌شوند (Ammirato *et al*., 2020; Ziaabadi *et al*., 2017). گردشگری کشاورزی شکلی از گردشگری پایدار روستایی است که از طریق آن گردشگران فرصتی برای آگاهی در مورد مناطق و مشاغل کشاورزی، محصولات محلی، غذاهای سنتی و زندگی روزانه مردم روستایی و آشنایی با آداب و رسوم محلی به‌دست می‌آورند (Bazrafshan & Samani, 2019; Ziaabadi *et al*., 2019). در این شرایط فعالیت خدماتی ارائه شده، جای فعالیت تولیدی را نخواهد گرفت بلکه با ارائه روش‌های درآمدی جدید، درآمد کشاورزان را تنوع بخشیده، سبک زندگی کشاورزان را از لحاظ کمی و کیفی ارتقاء می‌دهد. به‌عبارت دیگر توسعه گردشگری کشاورزی نه‌تنها گامی به‌سوی حفظ کشاورزی سنتی است بلکه فرصت‌هایی را برای افزایش اشتغال و درآمد فراهم می‌کند (Chiodo *et al*., 2019; Togaymurodov *et al*., 2023).

اگرچه این صنعت نوپا در جهان جایگاه ویژه‌ای یافته است و با رشد فزاینده‌ای رو به گسترش است اما در مناطق روستایی و کشاورزی ایران با وجود تنوع اقلیمی و امکان کشت محصولات گوناگون، سهم چندانی نداشته است (Karimi, 2021). این در حالی است که از گردشگری کشاورزی به‌عنوان عامل توسعه جوامع محلی اروپایی نام برده شده است و توسعه آن را راه‌حل مناسبی برای کاهش مشکلات متعدد محیط زیستی، اجتماعی و اقتصادی دانسته‌اند (Sgroi *et al*., 2018; Vital *et al*., 2020).

برخی پژوهشگران به مطالعه انگیزه‌های زیربنایی راه‌اندازی فعالیت‌های گردشگری کشاورزی از جمله تقویت اقتصاد محلی، تحریک فعالیت‌های محلی و ایجاد فرصت‌های تجاری پرداختند و بر نقش دوگانه گردشگری کشاورزی برای گردشگران و کشاورزان به عنوان ذینفعان تأکید کردند (Ammirato *et al*., 2020) اما برخی دیگر، انگیزه‌های اقتصادی روستائیان از جمله ایجاد اشتغال، افزایش درآمد، کاهش فقر، رونق مشاغل مکمل، فروش بدون واسطه محصولات، افزایش رفاه جامعه محلی و توانمندسازی زنان روستائی را از عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی ذکر نمودند (Brune *et al*., 2021; Soleimani & Momeni, 2022). در مطالعات دیگر، محققان از دیدگاه‌های مختلف موافقند که گردشگری کشاورزی می‌تواند ابزار مناسبی برای ایجاد تعامل بین نیازهای گردشگران و جوامع روستایی و کشاورزی باشد و فرصت‌های واقعی برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی را ایجاد نماید (Ammirato *et al*., 2020; Panca *et al*., 2020). متغیرهای چشم‌انداز و محیط طبیعی نیز از عوامل مهم توسعه گردشگری کشاورزی هستند و همچنین توسعه گردشگری کشاورزی نیز می‌تواند تأثیر مطلوب بر محیط زیست و کاهش فشار بر منابع طبیعی داشته باشد (Chiodo *et al*., 2019; Lupi *et al*., 2017). تجربه کشورهای اروپایی نشان می‌دهد که با وجود مزایای قابل توجه گردشگری کشاورزی از جمله گسترش کسب و کارهای محلی، افزایش تجارت محصولات کشاورزی و کاهش ریسک درآمدی کشاورزان، پذیرش این نوع گردشگری به دلیل نگاه سنتی کشاورزان، به آسانی انجام نشده است (Mironkina *et al*., 2022) و فقدان چارچوبی منسجم برای توسعه گردشگری کشاورزی به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه منجر به عدم استفاده از جاذبه‌های کشاورزی برای اهداف گردشگری شده است (Baipai *et al*., 2023). مقایسه گردشگری کشاورزی در ایران و لهستان نشان می‌دهد که با وجود مزیت رقابتی در ایران، قدمت و توسعه این نوع گردشگری در لهستان بیشتر است (Mahmoodi *et al*., 2022).

لئو و لی (Liu & Li, 2025) با استفاده از داده‌های تابلویی از ۲۰۶ شهر در استان‌های مختلف چین در سال‌های ۲۰۱۰–۲۰۱۷ نشان دادند که گردشگری کشاورزی، تأثیر بازدارنده قابل توجهی بر نابرابری درآمد شهری–روستایی داشته است. سانگناک (Sangnak, 2025) در مطالعه خود با استفاده از روش‌های کیفی در تایلند نشان داد که گردشگری کشاورزی پتانسیل تقویت تاب‌آوری و توسعه پایدار در این کشور را دارد. هنزل و همکاران (Henzel *et al*., 2024) به بررسی تأثیر آموزش بر توسعه گردشگری کشاورزی با استفاده از ابزارهای کیفی در برزیل پرداختند. نتایج نشان داد که برگزاری کلاس‌های جنگلداری کشاورزی، بوم‌شناسی و حفاظت از منابع طبیعی، در واحدهای تولیدی کشاورزی تأثیر مثبت بر توسعه گردشگری کشاورزی داشته است. امیری دورهونی و همکاران (Amiri Dowrhooni *et al*., 2025) با استفاده از روش‌های کیفی و مصاحبه خبرگان به شناسایی منظرهای گردشگری استان چهارمحال و بختیاری در سال ۱۴۰۳ پرداختند. نتایج نشان داد که این استان از میراث ملموس و ناملموس کشاورزی برای رونق گردشگری کشاورزی بهره‌مند است و فرآوری محصولات و فروش سوغات در رویدادهای گردشگری کشاورزی می‌تواند به رونق آن کمک نماید. احمدی و همکاران (Ahmadi *et al*., 2024) به طراحی الگوی کارآفرینی در صنعت گردشگری کشاورزی ایران بر اساس نظرات خبرگان در سال ۱۴۰۱ پرداختند. آن‌ها با استفاده از روش ترکیبی، ابزار پرسشنامه و روش معادلات ساختاری، نشان دادند که گردشگری کشاورزی می‌تواند منجر به شکوفایی فرصت‌های اشتغال، رشد درآمد و بهره‌وری و توسعه اجتماعی و فرهنگی شود. حسام و محمودی چناری (Hesam & Mahmoodi Chenari, 2023) با استفاده از روش‌های کیفی، ابزار پرسشنامه و آزمون‌های ناپارامتریک، به بررسی اثرات آیین‌های کشاورزی بر توسعه گردشگری ایران پرداختند. نتایج مطالعه آن‌ها نشان دادند که توجه به این آیین‌ها در مناطق روستایی و پیراشهری، می‌تواند موجب تقویت مشارکت مردم محلی و مسؤلان روستایی شده و به تقویت گردشگری کمک نماید.

با توجه به آسیب‌پذیری بالای فعالیت‌های کشاورزی از شرایط طبیعی و اقلیمی، محدودیت شدید منابع آبی و همچنین

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

نوسان‌های بازاری، استراتژی متنوع‌سازی درآمد و فرصت‌های شغلی به‌عنوان مکمل فعالیت‌های کشاورزی، ضروری به‌نظر می‌رسد. توسعه گردشگری کشاورزی از یک سو با وجود مزایای محیط زیستی، اقتصادی و اجتماعی، با رعایت اصول پایداری می‌تواند یاریگر کشاورزان باشد و از سوی دیگر، این نوع گردشگری تجارب ویژه‌ای را برای گردشگران به‌همراه خواهد داشت. بررسی مطالعات پیشین نشان می‌دهد که در ایران مطالعات اندکی در زمینه گردشگری کشاورزی انجام شده‌اند. همچنین، در استان کرمان با وجود طبیعت چهار فصل، وسعت جغرافیایی پهناور و تنوع بالای محصولات کشاورزی (حدود ۷۰ نوع محصول کشاورزی و ۱۵ درصد باغات کشور) و ظرفیت ویژه گردشگری، از جمله دارا بودن ۱۰ اثر ثبت شده در میراث جهانی یونسکو، ۴۱ منطقه گردشگری و بیش از ۹۱ اثر طبیعی و تاریخی، تاکنون مطالعه‌ای در زمینه بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی انجام نشده است. بنابر این، هدف پژوهش حاضر، شناسایی و رتبه‌بندی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی در استان کرمان، به‌منظور افزایش فرصت‌های کارآفرینی، اشتغال و درآمد بخش کشاورزی برای کشاورزان و افزایش مطلوبیت و رضایت، برای گردشگران است. این مطالعه از چندین جنبه حائز اهمیت است؛ اولاً به شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی در استان کرمان پرداخته است. ثانیاً اولویت عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی، طبق نظرات خبرگان تعیین شده است و ثالثاً به‌دلیل وجود عدم قطعیت در بسیاری از مسائل گردشگری و کشاورزی، با استفاده از تحلیل ناپارامتریک سلسله مراتبی فازی، که از داده‌های غیر قطعی استفاده می‌کند، اقدام به اولویت‌بندی معیارها و استراتژی‌های مربوطه نموده است.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، دارای رویکرد ترکیبی است. بر اساس مدل پیاز پژوهش ساندرز و همکاران (Saunders *et al*., 2003)، چارچوب فلسفی این مطالعه بر مبنای تفسیرگرایی، با رویکرد استقرایی، استراتژی مطالعه موردی، روش ترکیبی (کمی-کیفی) و افق زمانی مقطعی بنا شده است. ابزار گردآوری داده‌ها شامل تحلیل اسناد و پرسشنامه است. فرایند پژوهش در دو مرحله اصلی انجام شد؛ در مرحله نخست با مرور ادبیات موضوع و بهره‌گیری از روش دلفی، عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در استان کرمان شناسایی و بومی‌سازی شدند. در مرحله دوم، اولویت‌بندی این عوامل با استفاده از ماتریس مقایسات زوجی و روش تحلیل سلسله مراتبی فازی انجام شد. در نهایت استراتژی‌های توسعه گردشگری کشاورزی بر اساس نظرات خبرگان، تدوین و رتبه‌بندی شدند. روش دلفی با مشارکت افرادی انجام می‌پذیرد که در موضوع پژوهش دارای دانش، تجربه و تخصص باشند (Ranjbar *et al*., 2024; Ziaabadi & Ghanbari, 2022). جامعه آماری این تحقیق از ۲۸ خبره از اساتید دانشگاه، کارشناسان و متخصصان مرتبط با حوزه‌های گردشگری، محیط زیست و کشاورزی به‌صورت هدفمند در سال ۱۴۰۴ تشکیل شد. روایی پرسشنامه با استفاده از دیدگاه خبرگان و کارشناسان گردشگری کشاورزی بررسی گردید و برای تعیین پایایی پرسشنامه نیز ضریب آلفای کرونباخ مورد استفاده قرار گرفت.

تحلیل ناپارامتریک سلسله‌مراتبی فازی[1]

فازی بودن و ابهام از ویژگی‌های عمومی بسیاری از مسائل تصمیم‌گیری به‌ویژه در علوم انسانی هستند و یک مدل تصمیم‌گیری خوب، باید ظرفیت پذیرش ابهام و رفع آن را داشته باشد. از آن جایی که تحلیل سلسله‌مراتبی معمولی به قضاوت‌های دقیق نیاز دارد، قادر به حل مسائل با ابهام و غیر قطعی نیست و لازم است از توسعه فازی آن برای حل چنین مسائلی استفاده نمود. به‌عبارت دیگر، روش تحلیل سلسله‌مراتبی یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره است که به‌علت شباهت آن به تفکر و فرایندهای ذهنی انسان و انطباق آن با منطق ریاضی، کارایی بالایی دارد. در این روش، نظرات خبرگان در قالب اعداد قطعی بیان می‌شوند در حالی که در عمل استفاده از اعداد قطعی برای انجام مقایساتی که کاملاً مبتنی بر متغیرهای کلامی و کیفی است و داده‌های تاریخی مدونی از آن‌ها وجود ندارند، چندان منطقی به‌نظر نمی‌رسد. بنابر این، با توجه به عدم قطعیت حاکم بر قضاوت افراد تصمیم‌گیرنده (خبرگان) در مسائل مربوط به گردشگری کشاورزی، در این مطالعه از روش ناپارامتریک سلسله مراتبی فازی برای رتبه‌بندی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی استفاده شده است (Ziaabadi *et al*., 2017).

در این روش، برای وزن‌دهی نظرات خبرگان و تعیین وزن معیارها و گزینه‌ها از اعداد فازی مثلثی استفاده می‌شود و همچنین ماتریس مقایسات زوجی نیز به‌صورت فازی است (Chang, 1996).

برای به‌کارگیری تحلیل سلسله‌مراتبی فازی لازم است مراحل ذیل انجام شوند:

گام اول: محاسبه ارزش مقدار ترکیبی فازی برای i امین عنصر:

$$S_i = \sum_{j=1}^{m} M_{gi}^{j} \otimes \left[\sum_{i=1}^{n}\sum_{j=1}^{m} M_{gi}^{j}\right]^{-1}$$ رابطه (۱)

که در آن M_{gi}^{j} (j=1,2,…,m) اعداد فازی مثلثی هستند.

گام دوم: محاسبه درجه احتمال:

$$V(M_1 \le M_2) = hgt(M_1 \cap M_2) = \mu_{M2}(d) = \begin{cases} 1, & if\ m_2 \ge m_1 \\ 0, & if\ u_2 \le l_1 \\ \frac{l_1 - u_2}{(m_2 - u_2) - (m_1 - l_1)} & othrewise \end{cases}$$ رابطه (۲)

[1]. Nonparametric Fuzzy Analysis Hierarchy Process

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

که در آن d نشان‌دهنده نقطه اشتراک μ_{M2} و μ_{M1} است. به منظور محاسبه درجه احتمال برای k عدد فازی محدب از رابطه (۳) استفاده می‌شود:

$$V(M \geq M_1, M_2, \dots, M_k) = V[(M \geq M_1) and (M \geq M_2) and \dots . and\ (M \geq M_k)] = min\ V(M \geq M_1), \quad i = 1,2, \dots . , k$$ رابطه (۳)

گام سوم: محاسبه بردار وزن‌ها

اگر فرض شود:

$$\acute{d}(A_i) = minV(S_i \geq S_k) \quad k = 1,2, \dots . . n; k \neq i$$

باشد، آن‌گاه بردار وزن‌ها به‌صورت رابطه (۴) مشخص می‌شود:

$$\acute{W} = \left(\acute{d}(A_1), \acute{d}(A_2), \dots \dots, \acute{d}(A_i)\right)^T$$ رابطه (۴)

که در آن، A_i $(i = 1,2, \dots . . , n)$ها n عنصر هستند. با نرمال‌سازی می‌توان بردار عادی وزن‌ها که همان رابطه (۵) است را به‌دست آورد:

$$W = (d(A_1), d(A_2), \dots \dots, d(A_i))^T$$ رابطه (۵)

W یک عدد نافازی (قطعی) است.

پس از تشکیل ماتریس‌های زوجی بین معیارها و زیرمعیارها، لازم است تا برای هر یک از ماتریس‌ها نرخ ناسازگاری (CR) محاسبه شود. برای بررسی سازگاری، ابتدا باید از ماتریس مقایسه زوجی فازی، دو ماتریس جداگانه (A^m، A^g) تشکیل داد. ماتریس A^m از مقادیر میانی ترجیحات هر پاسخ دهنده و ماتریس A^g از میانگین هندسی حد بالا و پائین اعداد فازی مثلثی به‌صورت روابط زیر ایجاد می‌شود (Zadeh, 1996):

$$A^g = \sqrt{a_{iju} . a_{ijl}}$$ رابطه (۶)

$$A^m = [a_{ijm}]$$ رابطه (۷)

سپس، وزن هر ماتریس با استفاده از روش ساعتی و رابطه‌های (۶) و (۷) محاسبه می‌شود:

$$W_i^m = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^{n} \frac{a_{ijm}}{\sum_{i=1}^{n} a_{ijm}}$$ رابطه (۸)

که در آن $W^m = [W_i^m]$ است.

$$W_i^g = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^{n} \frac{\sqrt{a_{iju} . a_{ijl}}}{\sum_{i=1}^{n} \sqrt{a_{iju} . a_{ijl}}}$$ رابطه (۹)

که در آن $W^g = [W_i^g]$ است.

بزرگترین مقدار ویژه برای هر ماتریس نیز با استفاده از رابطه‌های (۸) و (۹) محاسبه می‌شود:

$$\lambda_{max}^m = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^{n} \sum_{j=1}^{n} a_{ijm} \left(\frac{W_j^m}{W_i^m}\right)$$ رابطه (۱۰)

$$\lambda_{max}^g = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^{n} \sum_{j=1}^{n} \sqrt{a_{iju} . a_{ijl}} \left(\frac{W_j^g}{W_i^g}\right)$$ رابطه (۱۱)

در نهایت، شاخص سازگاری با استفاده از رابطه‌های (۱۰) و (۱۱) محاسبه می‌شود:

$$CI^m = \frac{(\lambda_{max}^m - n)}{(n-1)}$$ رابطه (۱۲)

$$CI^g = \frac{(\lambda_{max}^g - n)}{(n-1)}$$ رابطه (۱۳)

برای محاسبه نرخ ناسازگاری (CR)، شاخص CI بر مقدار شاخص تصادفی (RI) موجود در جدول (۱) تقسیم می‌شود:

جدول ۱- شاخص‌های تصادفی

Table 1. Random Indicators

اندازه ماتریس Matrix size	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
RI^m	0	0	0.489	0.793	1.072	1.199	1.287	1.341	1.379	1.409
RI^g	0	0	0.179	0.262	0.359	0.381	0.409	0.416	0.434	0.445

مأخذ: یافته‌های تحقیق

Source: research findings

پس از محاسبه نرخ ناسازگاری برای دو ماتریس با استفاده از رابطه‌های (۱۲) و (۱۳) مقادیر نرخ سازگاری با آستانه ۰/۱ مقایسه می‌شود (Ziaabadi & Ghanbari, 2022).

$$CR^g = \frac{CI^g}{RI^g}$$ رابطه (۱۴)

$$CR^m = \frac{CI^m}{RI^m}$$ رابطه (۱۵)

در صورتی‌که هر دو شاخص کمتر از ۰/۱ باشند، ماتریس فازی سازگار است. در صورتی‌که هر دو بیشتر از ۰/۱ باشند، از تصمیم‌گیرنده تقاضا می‌شود تا در اولویت‌های ارائه شده تجدید نظر کند و در صورتی‌که تنها شاخص CR^m (CR^g) بیشتر از ۰/۱ باشد لازم است تصمیم‌گیرنده در مقادیر میانی (حدود) داوری‌های فازی تجدید نظر نماید.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]

[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

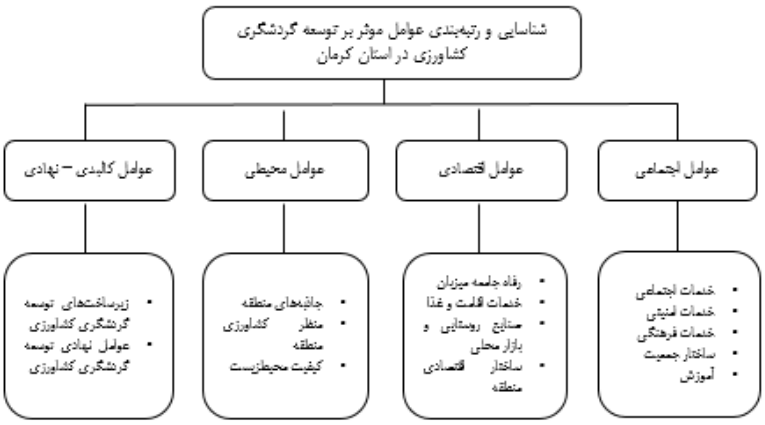

شکل ۱- درخت تصمیم پژوهش
Figure1. The Decision Tree of the Research

نتایج و بحث

در ابتدا روایی پرسشنامه توسط خبرگان بررسی و مورد تائید قرار گرفت. برای تعیین پایایی پرسشنامه، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که نتایج محاسبه در جدول (۲) آمده‌اند. از آن‌جایی که تمامی ضرایب بیشتر از ۰/۷ بودند؛ بنابر این، بخش‌های مختلف پرسشنامه از پایایی لازم برخوردارند. ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۹۱۳ به‌دست آمد که نشان می‌دهد پرسشنامه از پایایی لازم برخوردار است و بین همه سوالات پرسشنامه، همبستگی قابل قبولی وجود دارد.

جدول ۲- نتایج محاسبه ضریب آلفای کرونباخ
Table 2. Results of Cronbach's Alpha Coefficient Calculation

بخش‌های پرسشنامه Questionnaire sections	ضریب آلفای کرونباخ Cronbach's Alpha Coefficient
ابعاد اصلی توسعه گردشگری Main dimensions of tourism development	0.928
عوامل اجتماعی Social factors	0.962
عوامل اقتصادی Economic factors	0.0893
عوامل محیطی Environmental factors	0.879
عوامل کالبدی – نهادی Physical-institutional factors	0.936
معیار خدمات اجتماعی Social services criteria	0.935
معیار خدمات امنیتی Security services criteria	0.859
معیار خدمات فرهنگی Cultural services criteria	0.922
معیار ساختار جمعیتی Population structure criteria	0.929
معیار آموزش Education criteria	0.963
معیار رفاه جامعه میزبان Host community welfare criteria	0.891
معیار خدمات اقامت و غذا Accommodation and food services criteria	0.882
معیار صنایع روستایی و بازار محلی Rural industries and local markets criteria	0.925
معیار ساختار اقتصادی منطقه Regional economic structure criteria	0.889
معیار جاذبه‌های منطقه Regional attractions criteria	0.875
معیار منظر کشاورزی منطقه Regional agricultural landscape criteria	0.908
معیار کیفیت محیط زیست Environmental quality criteria	0.893
معیار زیرساخت‌های توسعه گردشگری کشاورزی Agricultural tourism development infrastructure criteria	0.971
معیار خدمات نهادی توسعه گردشگری کشاورزی Institutional Service Criteria for Agricultural Tourism Development	0.925
کل پرسشنامه Total Questionnaire	0.913

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

بعد از جمع‌آوری داده‌ها، وارد کردن اطلاعات جمع‌آوری شده از پرسشنامه در قالب مقایسات زوجی و تبدیل اعداد قطعی به اعداد فازی، وزن و رتبه ابعاد اصلی و معیارهای هر بعد تعیین شد. بر اساس مروری بر مطالعات و نظرات خبرگان، ابعاد اصلی مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی شامل ابعاد اجتماعی، اقتصادی، محیطی و کالبدی- نهادی بودند که در جدول (۳) رتبه‌بندی شدند. شایان ذکر است که هر کدام از این ابعاد شامل معیارهایی بودند و این معیارها نیز زیرمعیارهایی برای توضیح و بررسی داشتند که در جداول ۲۱-۴ اولویت‌بندی شدند.

جدول ۳- وزن ابعاد اصلی بر اساس مقایسات زوجی در روش FAHP

Table 3. Main criteria weight based on pairwise comparisons in the FAHP method

ابعاد اصلی توسعه گردشگری کشاورزی (Main dimensions of tourism development)	وزن نهایی (Final weight)	
عوامل اجتماعی Social factors	0.135	
عوامل اقتصادی Economic factors	0.159	
عوامل محیطی Environmental factors	0.346	
عوامل کالبدی – نهادی Physical-institutional factors	0.361	
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.024	CR^m 0.007

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

نتایج نشان دادند که عوامل کالبدی- نهادی و محیطی با وزن‌های ۰/۳۶۱ و ۰/۳۴۶ به‌ترتیب رتبه‌های اول و دوم را در توسعه گردشگری کشاورزی استان کرمان به‌خود اختصاص دادند (جدول ۳). به‌عبارت دیگر، نتایج نشان دادند که عوامل کالبدی- نهای که شامل زیرساخت‌های گردشگری است، نسبت به سایر عوامل از اولویت بالاتری برای توسعه گردشگری کشاورزی برخوردار بوده است. نرخ ناسازگاری ۰/۰۲۴ نشان‌دهنده آن است که پاسخ‌ها سازگار بودند. در مرحله بعد، معیارهای اصلی هر بعد اولویت‌بندی شدند.

جدول ۴- اولویت‌بندی معیارهای بعد اجتماعی موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی

Table 4. Prioritization of social dimension criteria affecting the development of agricultural tourism

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)	
خدمات اجتماعی Social services	0.152	
خدمات امنیتی Security services	0.295	
خدمات فرهنگی Cultural services	0.264	
ساختار جمعیت Population Structure	0.165	
آموزش Education	.124	
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.055	CR^m 0018

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

نتایج اولویت‌بندی عوامل اجتماعی نشان دادند که معیارهای خدمات امنیتی، خدمات فرهنگی و ساختار جمعیت با وزن‌های ۰/۲۹۵، ۰/۲۶۴ و ۰/۱۶۵ به‌ترتیب رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص دادند. نرخ ناسازگاری ۰/۰۵۵ نشان‌دهنده سازگاری نتایج است (جدول ۴). این نتیجه نشان‌دهنده آن است که گردشگران قبل از هر معیاری، خدمات امنیتی و تأمین امنیت خود را در تصمیم به سفر و انتخاب مقصد گردشگری در نظر می‌گیرند.

از آن‌جایی که هر کدام از معیارهای عوامل اجتماعی دارای زیرمعیارهایی بودند، در مرحله بعد اقدام به رتبه‌بندی زیرمعیارها شده است.

جدول ۵- اولویت‌بندی زیرمعیارهای خدمات اجتماعی

Table 5. Prioritization of social service sub-criteria

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)	
خدمات ورزشی (رویدادهای ورزشی، شکار، اسب‌سواری، قایق‌رانی و...) Sports services (sports events, hunting, horse riding, boating, etc)	0.394	
خدمات درمانی- دارویی Medical services	0.143	
خدمات مالی Financial services	0.098	
خدمات بهداشتی Health services	0.364	
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.084	CR^m 0.030

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

نتایج جدول (۵) نشان می‌دهند که خدمات ورزشی و خدمات بهداشتی دارای بالاترین رتبه، در میان زیرمعیارهای خدمات اجتماعی در زمینه توسعه گردشگری کشاورزی بودند. طبق رتبه‌های به‌دست آمده، در مناطق گردشگری کشاورزی استان کرمان، ارائه خدمات ورزشی به‌ویژه برگزاری رویدادهای خاص نظیر مسابقات اسب‌سواری و تیراندازی، می‌توانند در جذب گردشگر بیش از سایر عوامل مؤثر باشند. نرخ ناسازگاری ۰/۰۸۴ نیز حاکی از اعتبار نتایج است.

جدول ۶- اولویت‌بندی زیرمعیارهای خدمات امنیتی

Table 6. Prioritization of security service sub-criteria

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)	
امنیت مناطق کشاورزی Security in agricultural areas	0.611	
میزان تنش بین گردشگران و کشاورزان The level of tension between tourists and farmers	0.363	
امکانات و وسایل ایمنی در مناطق کشاورزی Safety facilities and equipment in agricultural areas	0.026	
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.030	CR^m 0.008

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

نتایج اولویت‌بندی زیرمعیارهای خدمات امنیتی نشان می‌دهد، امنیت مناطق کشاورزی، میزان تنش بین گردشگران و کشاورزان و وجود امکانات ایمنی در مناطق کشاورزی به ترتیب از اولویت اول تا سوم برخوردار بودند. مفهوم امنیت مناطق کشاورزی، مفهومی دوگانه است که هم تأمین امنیت گردشگران و هم امنیت ساکنان و کشاورزان (امنیت جانی و مالی) را در بر می‌گیرد. در میان سه زیرمعیار توضیح‌دهنده معیار خدمات امنیتی، امنیت مناطق کشاورزی نسبت به سایر زیرمعیارها از اولویت بالاتری برخوردار است و نرخ ناسازگاری کوچکتر از ۰/۱ نشان‌دهنده اعتبار نتایج است.

جدول ۷- اولویت‌بندی زیرمعیارهای خدمات فرهنگی

Table 7. Prioritization of cultural service sub-criteria

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)	
جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی در مناطق کشاورزی Cultural and historical attractions in agricultural areas	0.327	
برگزاری جشنواره‌های فرهنگی- محلی Holding local cultural festivals	0.222	
حفظ و احیای سنت‌های محلی (غذا، لباس و ...) Preserving and reviving local traditions (food, clothing, etc)	0.085	
روحیه مهمان‌نوازی کشاورزان و ساکنان Hospitality spirit of farmers and residents	0.060	
اطلاع‌رسانی و تبلیغ رسوم و جاذبه‌های خاص گردشگری کشاورزی Informing and promoting the customs and special attractions of agricultural tourism	0.308	
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.070	CR^m 0.024

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

در میان زیرمعیارهای خدمات فرهنگی، وجود جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی در مناطق کشاورزی و اطلاع‌رسانی و تبلیغ رسوم و جاذبه‌های خاص گردشگری کشاورزی از جمله رویدادهای سنتی و محلی خاص مناطق کشاورزی، دارای بالاترین رتبه بودند. نتایج جدول (۷) نشان می‌دهند که علاوه بر وجود جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی در مناطق کشاورزی، تبلیغ و اطلاع‌رسانی این نوع جاذبه‌ها به گردشگران نیز حائز اهمیت است. نرخ ناسازگاری ۰/۰۷۰ نیز نشان‌دهنده سازگاری نتایج است.

معیار ساختار جمعیتی شامل زیرمعیارهایی است که در جدول (۸) ذکر شدند. در مناطق کشاورزی (که عمدتاً روستایی هستند) جریان مهاجرت از روستا به شهر و بالعکس موضوع مهمی است، بنابر این خالص مهاجرت در نظر گرفته شده است. افزایش مهاجرت از روستاها و خالی از سکنه شدن، تأثیر منفی بر جذب گردشگر خواهد داشت. همچنین در مناطق کشاورزی، هر چه جمعیت کارگران غیر بومی بیشتر باشد، سبب کاهش احساس امنیت ساکنان و گردشگران می‌شود و فرهنگ و سنت‌های محلی نیز کم رنگ‌تر می‌شوند. منظور از ظرفیت تحمل اجتماعی، نسبت گردشگر به جمعیت منطقه میزبان است که نشان‌دهنده ازدحام و شلوغی منطقه است. چنانچه ازدحام جمعیت از حد متعارف بیشتر شود، تأثیر منفی بر جذب گردشگر خواهد داشت.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

جدول ۸- اولویت‌بندی زیرمعیارهای ساختار جمعیتی

Table 8. Prioritization of population structure sub-criteria

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
خالص مهاجرت از بخش کشاورزی Net migration from agriculture	0.185
جمعیت جوان بخش کشاورزی Young agricultural population	0.162
نسبت پائین جمعیت کارگران بیگانه به مردم بومی در بخش کشاورزی The low ratio of foreign workers to natives in agriculture	0.375
ظرفیت تحمل اجتماعی (نسبت گردشگر به جمعیت ساکنان و کشاورزان) Social carrying capacity (ratio of tourists to residents and farmers)	0.278
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.077 / CR^m 0.026

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

نتایج اولویت‌بندی زیرمعیارهای ساختار جمعیتی بر توسعه گردشگری کشاورزی نشان می‌دهند که نسبت جمعیت کارگران بیگانه در مناطق کشاورزی نسبت به سایر زیرمعیارها از رتبه بالاتری در تأثیر بر این نوع گردشگری برخوردار بوده است (جدول ۸). نرخ ناسازگاری کوچکتر از ۰/۱ حکایت از اعتبار نتایج دارد.

جدول ۹- اولویت‌بندی زیرمعیارهای آموزش

Table 9. Prioritization of education sub-criteria

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
آگاهی کشاورزان از مزایا و معایب گردشگری کشاورزی Farmers' awareness of the advantages and disadvantages of agritourism	0.235
سطح آموزش و تحصیلات کشاورزان Farmers' level of education	0.238
آموزش تعامل میان کشاورزان و گردشگران Training on interaction between farmers and tourists	0.527
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.035 / CR^m 0.010

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

در میان زیرمعیارهای آموزش، آموزش تعامل میان کشاورزان و گردشگران دارای اولویت اول و سطح آموزش و تحصیلات کشاورزان و آگاهی کشاورزان از مزایا و معایب گردشگری کشاورزی، به‌ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. طبق نتایج کسب‌شده، آموزش تعامل میان گردشگران و کشاورزان برای ایجاد درک متقابل بین مهمانان و میزبانان در توسعه گردشگری کشاورزی استان کرمان نقش مهمی دارد. نرخ ناسازگاری ۰/۰۳۵ به‌دست آمد که حاکی از اعتبار نتایج است (جدول ۹). در مرحله بعد اقدام به رتبه‌بندی معیارهای بعد اقتصادی و زیرمعیارهای هر معیار شده است.

جدول ۱۰- اولویت‌بندی معیارهای بعد اقتصادی موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی

Table 10. Prioritization of economic dimension criteria affecting the development of agricultural tourism

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
رفاه جامعه میزبان Well-being of the host community	0.149
خدمات اقامت و غذا Accommodation and food services	0.399
صنایع روستایی و بازار محلی Rural industries and local markets	0.141
ساختار اقتصادی منطقه Economic structure of the region	0.311
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.079 / CR^m 0.030

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

نتایج جدول (۱۰) نشان می‌دهند که معیارهای خدمات اقامت و غذا، ساختار اقتصادی منطقه و رفاه جامعه میزبان با وزن‌های ۰/۳۹۹، ۰/۳۱۱ و ۰/۱۴۹ به‌ترتیب دارای اولویت اول تا سوم بودند. به‌عبارت دیگر، اغلب گردشگران با هدف گذراندن اوقات فراغت، کسب تجارب ارزشمند و کسب مطلوبیت اقدام به سفر می‌کنند؛ بنابر این، دسترسی به خدمات اقامت و غذا، اولویت بالاتری در انتخاب مقصد گردشگری نسبت به سایر عوامل مذکور داشته است. همچنین، نرخ ناسازگاری ۰/۰۷۹ به‌دست آمد که حاکی از اعتبار نتایج است.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

جدول ۱۱- اولویت‌بندی زیرمعیارهای رفاه جامعه

Table 11. Prioritization of community welfare sub-criteria

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
سطح درآمد جامعه میزبان Host community income level	0.198
ریسک درآمدی کشاورزی Agricultural income risk	0.257
بیکاری مناطق روستایی و کشاورزی Rural and agricultural unemployment	0.204
زاغه‌نشینی و فقر ساکنان مناطق کشاورزی Slums and poverty of agricultural residents	0.224
ارزش املاک و مستغلات Real estate values	0.117
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.078 / CR^m 0.026

مأخذ: یافته‌های تحقیق

Source: research findings

در میان زیرمعیارهای رفاه جامعه میزبان، ریسک درآمدی کشاورزی با وزن ۰/۲۵۷ دارای بالاترین رتبه و ارزش ملاک و مستغلات با وزن ۰/۱۱۷ دارای کمترین رتبه در تاثیر بر توسعه گردشگری کشاورزی بودند و نرخ ناسازگاری کمتر از ۰/۱ حاکی از اعتبار نتایج است (جدول ۱۱). این نتایج نشان می‌دهد در زمینه زیرمعیارهای رفاه جامعه محلی و ساکنان، مهمترین دلایل پذیرش گردشگر و همکاری با آن‌ها در بازدید از مناطق کشاورزی و مزارع، کاهش ریسک درآمدی از طریق تنوع بخشیدن به درآمد کشاورزی و کاهش فقر جامعه میزبان هستند.

جدول ۱۲- اولویت‌بندی زیرمعیارهای خدمات اقامت و غذا

Table 12. Prioritization of accommodation and food service sub-criteria

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
وجود امکانات اقامتی و اسکان در نزدیکی مزارع Availability of accommodation and shelter facilities near the farms	0.480
دسترسی به غذا و نوشیدنی Access to food and drink	0.247
کیفیت اقامت، غذا و رابطه مناسب کیفیت و قیمت خدمات رفاهی Quality of accommodation, food and the appropriate quality-price ratio of welfare services	0.273
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.005 / CR^m 0.002

مأخذ: یافته‌های تحقیق

Source: research findings

نتایج جدول (۱۲) نشان‌دهنده آن هستند که وجود امکانات اقامتی و اسکان در مناطق گردشگری کشاورزی و دسترسی به غذا و نوشیدنی نسبت به کیفیت اقامت و غذا و قیمت این خدمات، از اولویت بالاتری برخوردار بودند. با توجه به این که خدمات اقامت و غذا از معیارهای مهم انتخاب مقصد گردشگری است، نتایج نشان می‌دهند که وجود این امکانات در نزدیکی مزارع، از نظر خبرگان نسبت به سایر عوامل ارجحیت بالاتری دارد. نرخ ناسازگاری ۰/۰۰۵ اعتبار و سازگاری نتایج را نشان می‌دهد.

جدول ۱۳- اولویت‌بندی زیرمعیارهای خدمات صنایع روستایی و بازار محلی

Table 13. Prioritization of sub-criteria for rural industries and local market services

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
وجود کارگاه‌های صنایع غذایی در مناطق کشاورزی The existence of food industry workshops in agricultural areas	0.095
وجود بازارهای محلی فروش محصولات کشاورزی و غذای محلی The existence of local markets selling agricultural products and local food	0.391
صنایع‌دستی و تنوع آن Handicrafts and their diversity	0.216
امکانات مشارکت گردشگران در فعالیت‌های کشاورزی و صنایع دستی محلی Possibilities for tourists to participate in local agricultural and handicraft activities	0.298
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.069 / CR^m 0.024

مأخذ: یافته‌های تحقیق

Source: research findings

نتایج اولویت‌بندی زیرمعیارهای خدمات صنایع روستایی نشان دادند که وجود بازارهای محلی فروش محصولات کشاورزی و غذای محلی با وزن ۰/۳۹۱ و امکانات مشارکت گردشگران در فعالیت‌های کشاورزی و صنایع دستی محلی با وزن ۰/۲۹۸ دارای اولویت اول و دوم بودند. بسیاری از گردشگران در زمان‌هایی اقدام به سفر و بازدید از مناطق کشاورزی می‌کنند که بتوانند از بازارهای محلی فروش محصولات، آشنایی با فرایندهای؛ کاشت، داشت یا برداشت محصولات، امکان مشارکت در فعالیت‌های مختلف کشاورزی و فرصت خرید محصولات تازه بهره‌مند شوند، بنابراین نتایج اولویت‌بندی نیز نشان‌دهنده این موضوعات هستند. نرخ ناسازگاری کمتر از ۰/۱ نشان‌دهنده اعتبار نتایج است.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

جدول ۱۴- اولویت‌بندی زیرمعیارهای ساختار اقتصادی منطقه

Table 14. Prioritization of sub-criteria of the economic structure of the region

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
وجود نیروی انسانی بومی در راستای توسعه خدمات گردشگری کشاورزی The existence of local human resources in order to develop agricultural tourism services	0.206
تقاضای گردشگری کشاورزی The demand for agricultural tourism	0.262
منابع مالی کشاورزان برای سرمایه‌گذاران در زمینه گردشگری Farmers' financial resources for investors in the field of tourism	0.134
وجود شبکه بازاریابی منسجم و مناسب کشاورزی در منطقه The existence of a coherent and appropriate agricultural marketing network in the region	0.164
فرصت‌های کارآفرینی گردشگری کشاورزی Agricultural tourism entrepreneurship opportunities	0.234
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.090 / CR^m 0.029

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

نتایج جدول (۱۴) نشان می‌دهند که تقاضای گردشگری، فرصت‌های کارآفرینی گردشگری کشاورزی و وجود نیروی انسانی بومی به‌ترتیب از اولویت اول تا سوم در معیار ساختار اقتصادی منطقه برخوردار بودند. بسیاری از مناطق مستعد گردشگری کشاورزی بنا بر دلایل مختلف از جمله عدم تبلیغات کافی، ناشناخته بودن و یا فاصله از مراکز استان و شهرستان‌ها دارای تقاضای گردشگری مطلوبی نیستند. نتایج رتبه‌بندی این بخش نشان می‌دهد، ایجاد و افزایش تقاضای گردشگری از مهمترین عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در مناطق کشاورزی است و به‌دنبال افزایش تقاضای گردشگری کشاورزی، می‌توان از مزایای این نوع گردشگری بهره برد. نرخ ناسازگاری ۰/۰۹۰ نشان‌دهنده اعتبار نتایج این رتبه‌بندی است. در مرحله بعد، لازم است تا معیارها و زیرمعیارهای عوامل محیطی اولویت‌بندی شوند.

جدول ۱۵- اولویت‌بندی معیارهای بعد محیطی موثر بر گردشگری کشاورزی

Table 15. Prioritization of environmental criteria affecting agricultural tourism

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
جاذبه‌های منطقه Regional attractions	0.435
منظر کشاورزی منطقه Regional agricultural landscape	0.182
کیفیت محیط زیست Environmental quality	0.383
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.027 / CR^m 0.006

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

نتایج جدول (۱۵) نشان می‌دهند که معیارهای جاذبه‌های منطقه، کیفیت محیط زیست و منظر کشاورزی، به‌ترتیب با وزن‌های ۰/۴۳۵، ۰/۳۸۳ و ۰/۱۸۲، رتبه‌های اول تا سوم را در توسعه گردشگری کشاورزی منطقه داشتند. نرخ ناسازگاری ۰/۰۲۷ حاکی از اعتبار نتایج است. هر کدام از معیارهای مذکور در جدول (۱۵)، زیرمعیارهایی دارند که در ادامه به رتبه‌بندی آن زیرمعیارها پرداخته شده است.

جدول ۱۶- اولویت‌بندی زیرمعیارهای جاذبه‌های منطقه

Table 16. Prioritization of sub-criteria for regional attractions

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
برگزاری تورهای گردشگری کشاورزی در منطقه Holding agricultural tourism tours in the region	0.053
تنوع جاذبه‌های طبیعی Diversity of natural attractions	0.078
سطح زیرکشت محصولات زراعی، باغی و دامپروری Acreage of crops, horticulture, and livestock farming	0.073
وجود عشایر Existence of nomads	0.026
وجود دهکده‌های کشاورزی- گردشگری (روستاهای هدف گردشگری) Existence of agricultural-tourism villages (tourism target villages)	0.245
فاصله مناطق کشاورزی از شهری Distance of agricultural areas from urban areas	0.524
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.069 / CR^m 0.021

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

در زمینه اولویت‌بندی زیرمعیارهای جاذبه‌های منطقه، نتایج جدول (۱۶) نشان می‌دهند که فاصله مناطق کشاورزی از شهری، وجود دهکده‌های کشاورزی-گردشگری و تنوع جاذبه‌های طبیعی نسبت به سایر زیرمعیارها دارای رتبه‌های بالاتری بودند. این نتایج نشان می‌دهند که برای گردشگران، بعد مسافت و نزدیکی مناطق کشاورزی به مناطق شهری، خود به‌عنوان یک جذابیت است و نقش مهمی در انتخاب مقصد گردشگری کشاورزی دارد. به‌عبارت دیگر، مقاصد کشاورزی با

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

فاصله کم و مسافت‌های کوتاه از مناطق شهری، به‌دلیل امکان دسترسی بیشتر برای گردشگران، به‌همراه صرفه‌جویی در زمان و هزینه، مطلوبیت بیشتری برای اغلب آن‌ها دارند. نرخ ناسازگاری ۰/۰۶۹ نیز نشان‌دهنده اعتبار نتایج به‌دست آمده است.

جدول ۱۷- اولویت‌بندی زیرمعیارهای منظر کشاورزی منطقه

Table 17. Prioritization of sub-criteria of the agricultural landscape of the region

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
خشکسالی و فرسایش منطقه Drought and erosion in the region	0.562
پراکندگی مزارع و باغات Dispersion of farms and orchards	0.140
نسبت سطح ساخت و ساز در مناطق کشاورزی به کل مساحت کشاورزی منطقه Ratio of construction area in agricultural areas to the total agricultural area of the region	0.195
وجود کشاورزی ارگانیک و کشاورزی متناسب با اصول پایداری Existence of organic agriculture and agriculture in line with the principles of sustainability	0.103
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.056 / CR^m 0.020

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

وجود خشکسالی‌ها و فرسایش‌های مکرر مناطق طبیعی و کشاورزی در سال‌های اخیر و از بین رفتن پوشش گیاهی و جانوری در بسیاری از مناطق مستعد گردشگری کشاورزی استان کرمان، سبب شده است تا از زیبایی‌های مناظر کشاورزی و تعداد گردشگران، کاسته شود به‌طوری‌که نتایج اولویت‌بندی زیرمعیارهای منظر کشاورزی منطقه نیز نشان‌دهنده اهمیت این موضوع است (جدول ۱۷). نرخ ناسازگاری ۰/۰۵۶ به‌دست آمده است.

جدول ۱۸- اولویت‌بندی زیرمعیارهای کیفیت محیط زیست

Table 18. Prioritization of environmental quality sub-criteria

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
آلودگی هوا Air Pollution	0.375
آلودگی آب Water Pollution	0.151
بهداشت محیط زیست Environmental Health	0.380
استفاده از کودها و سموم شیمیایی در محصولات کشاورزی و غذایی Use of Chemical Fertilizers and Pesticides in Agricultural and Food Products	0.094
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.087 / CR^m 0.029

مأخذ : یافته‌های تحقیق
Source: research findings

کیفیت محیط زیست زمانی مطلوب است که انواع آلودگی‌ها، از جمله آلودگی هوا، آلودگی آب، آلودگی‌های ناشی از مصرف سموم شیمیایی و آفت‌کش‌ها و سایر آلودگی در حداقل ممکن باشند. از آنجایی که برخی آلودگی‌ها مانند آلودگی آب و هوا قابل تفکیک هستند و برخی آلودگی‌ها مانند آلودگی ناشی از رهاسازی زباله در محیط زیست و مزارع، وجود حشرات آزاردهنده و چشم‌اندازهای نامطلوب و آلوده، به‌راحتی قابل مجزا کردن نیستند، عدم وجود این نوع آلودگی‌ها به‌عنوان زیرمعیار بهداشت محیط زیست، توسط خبرگان در نظر گرفته شده است. نتایج اولویت‌بندی زیرمعیارهای کیفیت محیط زیست نشان دادند که بهداشت محیط زیست، آلودگی هوا، آلودگی آب و استفاده از کودها و سموم شیمیایی در محصولات کشاورزی به‌ترتیب داری رتبه‌های اول تا چهارم در توسعه گردشگری کشاورزی بودند (جدول ۱۸). در گام بعد، اقدام به اولویت‌بندی معیارها و زیرمعیارهای مربوط به بعد کالبدی- نهادی شده است.

جدول ۱۹- اولویت‌بندی معیارهای بعد کالبدی- نهادی موثر بر گردشگری کشاورزی

Table 19. Prioritization of physical-institutional criteria affecting agricultural tourism

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
زیرساخت‌های توسعه گردشگری کشاورزی Infrastructures for the development of agricultural tourism	0.623
عوامل نهادی توسعه گردشگری کشاورزی Institutional factors for the development of agricultural tourism	0.377
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.00 / CR^m 0.00

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

برای بعد کالبدی- نهادی دو معیار اصلی در نظر گرفته شده است که هر معیار شامل زیرمعیارهایی است. نتایج جدول (۱۹) نشان می‌دهند که زیرساخت‌های توسعه گردشگری کشاورزی با وزن ۰/۶۲۳ نسبت به عوامل نهادی با وزن ۰/۳۷۷ از اولویت بالاتری برخوردار بودند. در بسیاری از مناطق کشاورزی، خدمات زیرساختی مانند انواع جاده‌ها و شبکه‌های ارتباطات ضعیف است. نتیجه به‌دست آمده نشان‌دهنده آن است که در توسعه گردشگری کشاورزی استان کرمان، تقویت زیرساخت‌های

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

گردشگری نسبت به عوامل نهادی از اهمیت بالاتری برخوردار است. در ادامه، زیرمعیارهای مربوط به معیارهای بعد کالبدی-نهادی رتبه‌بندی شدند.

جدول ۲۰- اولویت‌بندی زیرمعیارهای زیرساخت‌های توسعه گردشگری کشاورزی
Table 20. Prioritization of sub-criteria for agritourism development infrastructure

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی Agricultural land use change	0.063
امکانات حمل و نقل به مناطق کشاورزی Transportation facilities to agricultural areas	0.076
مدیریت مصرف انرژی Energy consumption management	0.139
مدیریت مصرف آب و پساب Water and wastewater consumption management	0.237
وجود خدمات زیرساختی و ارتباطی Existence of infrastructure and communication services	0.282
ظرفیت پذیرش گردشگر Tourist reception capacity	0.203
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.067 / CR^m 0.022

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

از میان زیرمعیارهای مربوط به زیرساخت‌های توسعه گردشگری کشاورزی طبق نظر خبرگان، وجود خدمات زیرساختی و ارتباطی، مدیریت مصرف آب و پساب، ظرفیت پذیرش گردشگر، به‌ترتیب از اولویت بالاتری نسبت به سایر زیرمعیارها برخوردار بودند. وجود خدمات زیرساختی و ارتباطی در برگیرنده زیرساخت‌هایی مانند جاده، راه‌آهن، فرودگاه و شبکه‌های اینترنت، تلفن ثابت و تلفن همراه است. اغلب گردشگرانی که برای کسب تجارب کشاورزی و گذراندن اوقات فراغت در مزارع، اقدام به سفر می‌کنند علاوه بر خدمات زیرساختی، دسترسی به آب آشامیدنی سالم (مدیریت مصرف آب و پساب) را نیز در انتخاب مقصد، مورد توجه قرار می‌دهند. همچنین، این که منطقه گردشگری کشاورزی، چه مقدار ظرفیت پذیرش گردشگران و امکان ارائه انواع خدمات رفاهی به گردشگران را داشته باشد، در جذب گردشگران مهم است. نرخ ناسازگاری کمتر از ۰/۱ نشانگر اعتبار نتایج است.

جدول ۲۱- اولویت‌بندی زیرمعیارهای عوامل نهادی توسعه گردشگری کشاورزی
Table 21. Prioritization of sub-criteria of institutional factors of agricultural tourism development

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)
همکاری و هماهنگی میان نهادها و سازمان‌های متولی کشاورزی و گردشگری Cooperation and coordination between institutions and organizations in charge of agriculture and tourism	0.188
ضعف قوانین کاربری زمین Weakness of land use laws	0.140
نگرش ساکنان و مسئولین به مزیت‌های اجتماعی و اقتصادی گردشگری کشاورزی و آموزش آنان Attitude of residents and officials towards the social and economic benefits of agricultural tourism and their education	0.290
بسترسازی افزایش سرمایه‌گذاری در مناطق مستعد گردشگری کشاورزی Placing the ground for increased investment in areas prone to agricultural tourism	0.194
طرح‌های حمایتی برای اقدامات و ابتکارات گردشگری مناطق کشاورزی Support plans for tourism measures and initiatives in agricultural areas	0.188
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.07 / CR^m 0.022

مأخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

در زمینه زیرمعیارهای عوامل نهادی، نگرش ساکنان و مسئولین به مزیت‌های اجتماعی و اقتصادی گردشگری کشاورزی، با وزن ۰/۲۹۰ دارای بالاترین رتبه و ضعف قوانین کاربری اراضی با وزن ۰/۱۴۰ دارای پائین‌ترین رتبه در توسعه گردشگری کشاورزی بودند. نرخ ناسازگاری ۰/۰۷۰ نشان‌دهنده اعتبار نتایج است (جدول ۲۱).

در مرحله آخر، با توجه به نتایج به‌دست آمده از رتبه‌بندی عوامل بومی‌سازی شده مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی در استان کرمان بر اساس نظرات خبرگان، مهمترین استراتژی‌های توسعه گردشگری کشاورزی، تدوین شدند و سپس این استراتژی‌ها، با استفاده از ماتریس مقایسات زوجی و روش تحلیل سلسله‌مراتبی فازی اولویت‌بندی گردیدند (جدول ۲۲).

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

جدول ۲۲- اولویت‌بندی استراتژی‌های توسعه گردشگری کشاورزی در استان کرمان
Table 22. Prioritization of agritourism development strategies affecting agritourism

معیار (Criteria)	وزن نهایی (Final weight)	رتبه (Rank)
توجه به برنامه‌ریزی و بسترسازی مناسب جهت مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و سازمان‌های مردم نهاد در فعالیت‌های گردشگری کشاورزی Paying attention to planning and creating a suitable platform for the participation and investment of the private sector and NGOs in agricultural tourism activities	0.191	3
آموزش و شناساندن مفاهیم گردشگری کشاورزی به جوامع، ترویج و افزایش آگاهی ساکنان، کشاورزان و گردشگران در مورد اثرات این نوع گردشگری Educating and introducing the concepts of agricultural tourism to communities, promoting and increasing awareness of residents, farmers, and tourists about the effects of this type of tourism	0.017	8
توجه به زیرساخت‌های محیطی، کالبدی و ارتباطی مناطق گردشگری کشاورزی Paying attention to the environmental, physical, and communication infrastructure of agricultural tourism areas	0.242	2
ارتقای امنیت مناطق گردشگری کشاورزی Improving the security of agricultural tourism areas	0.248	1
توجه به امکانات رفاهی و خدمات گردشگری کشاورزی (اقامت، غذا، خدمات بهداشتی و ...) Paying attention to welfare facilities and agricultural tourism services (accommodation, food, health services, etc)	0.084	5
متنوع نمودن جاذبه‌های مناطق گردشگری کشاورزی Diversifying the attractions of agricultural tourism areas	0.109	4
ایجاد و افزایش تعامل میان ساکنین، کشاورزان و گردشگران Creating and increasing interactions between residents, farmers, and tourists	0.042	7
توجه به برنامه‌های حفاظت منابع طبیعی و محیطزیست روستایی- کشاورزی و اجرای مناسب برنامه‌های محیط زیستی پایدار Paying attention to programs for the protection of natural resources and the rural-agricultural environment and the appropriate implementation of sustainable environmental programs	0.066	6
نرخ ناسازگاری Incompatibility rate	CR^g 0.08	CR^m 0.047

مآخذ: یافته‌های تحقیق
Source: research findings

نتایج جدول (۲۲) نشان می‌دهند که استراتژی‌های ارتقای امنیت مناطق کشاورزی با وزن ۰/۲۴۸ رتبه اول، توجه به زیرساخت‌های محیطی، کالبدی و ارتباطی مناطق گردشگری کشاورزی با وزن ۰/۲۴۲ رتبه دوم و توجه به برنامه‌ریزی و بسترسازی مناسب جهت مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و سازمان‌های مردم نهاد در فعالیت‌های گردشگری کشاورزی با وزن ۰/۱۹۱، رتبه سوم را در توسعه گردشگری کشاورزی استان کرمان به خود اختصاص دادند.

نتیجه‌گیری کلی

در دهه‌های اخیر، خشکسالی و افزایش ریسک‌های طبیعی و بازاری فعالیت‌های کشاورزی، باعث شده‌اند که کشاورزی سنتی مانند گذشته پاسخگوی مسائل اقتصادی کشاورزان از جمله ایجاد درآمد، اشتغال مناسب و کاهش مهاجرت روستائیان نباشد. بنابر این، در بسیاری از کشورها، تقویت گردشگری کشاورزی به عنوان یک استراتژی متنوع‌سازی و افزایش درآمد و ایجاد فرصت‌های شغلی مورد توجه قرار گرفته است. با توجه به جاذبه‌های تاریخی، طبیعی و کشاورزی استان کرمان، در این مطالعه به بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی در این استان، به‌عنوان فعالیتی مکمل فعالیت‌های بخش کشاورزی، در مسائل اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی پرداخته شده است. نتایج مطالعه با استفاده از نظرات خبرگان و متخصصان گردشگری و کشاورزی نشان داد از میان ابعاد چهارگانه اصلی توسعه گردشگری کشاورزی، عوامل کالبدی- نهادی و عوامل محیطی به‌ترتیب اولویت‌های اول و دوم را داشتند. اهمیت این معیارها در مطالعات امیراتو و همکاران، چیدو و همکاران، لوپی و همکاران، پانکا و همکاران، توگایمردوو و همکاران و ضیاآبادی و همکاران (Ammirato *et al*., 2020; Chiodo *et al*., 2019; Lupi *et al*., 2017; Panca *et al*., 2020; Togaymurodov *et al*., 2023; Vital *et al*., 2020; Ziaabadi *et al*., 2017) نیز نشان داده شده است. همچنین، نتایج نشان دادند که در بعد اجتماعی، معیار امنیت و خدمات امنیتی بالاترین وزن را داشت که با نتایج مطالعات امیراتو و همکاران، چیدو و همکاران، پانکا و همکاران، توگایمردوو و همکاران و ضیاآبادی و همکاران (Ammirato *et al*., 2020; Chiodo *et al*., 2019; Panca *et al*., 2020; Togaymurodov *et al*., 2023; Ziaabadi *et al*., 2017) هم‌خوانی دارد. این نتیجه نشان می‌دهد که موضوع امنیت مناطق گردشگری کشاورزی برای گردشگران بسیار مهم است. در نتیجه، در این زمینه پیشنهاد می‌شود که علاوه بر افزایش امنیت توسط نهادهای ذی‌ربط، از مشارکت افراد محلی و بومی، در راستای ارتقای امنیت منطقه استفاده شود. در نتیجه، با افزایش امنیت مناطق کشاورزی، علاوه بر رفع نگرانی گردشگران، دغدغه ساکنان و کشاورزان نیز در این زمینه کاهش می‌یابد. وزن بالای خدمات ورزشی در مناطق کشاورزی نیز نشان می‌دهد که تنوع‌بخشی به رویدادهای ورزشی و برگزاری جشنواره‌های منطقه‌ای می‌توانند نقش مؤثری در رونق گردشگری کشاورزی ایفا کنند. با توجه اهمیت جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی در مناطق کشاورزی، لازم است تا حد ممکن از تخریب اماکن تاریخی و فرهنگی و تغییر کاربری آن‌ها جلوگیری کرد که در این زمینه نگرش مردم محلی و مسئولین بسیار حائز اهمیت است. آموزش تعامل، همکاری و همدلی میان گردشگران و کشاورزان نیز از استراتژی‌های تقویت گردشگری کشاورزی است. در صورتی که کشاورزان (و مردم محلی) و گردشگران، آموزش‌های لازم جهت رویارویی با یکدیگر را ندیده باشند، ممکن است در مواردی، تقابل نادرستی میان آن‌ها شکل بگیرد و تبعات منفی زیادی را ایجاد نماید. در نتیجه، ضرورت دارد که سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و راهنمایان تورهای گردشگری کشاورزی، در زمینه افزایش آموزش و آگاهی گردشگران و کشاورزان، به‌عنوان ذینفعان، تدابیر لازم را

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]
[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

بیاندیشند. همچنین، شکل‌گیری ارتباط مناسب میان ذینفعان گردشگری می‌تواند منجر به تبلیغ منطقه، تکرار سفر و تقویت گردشگری کشاورزی شود. در میان معیارهای بعد اقتصادی، معیار خدمات اقامت و غذا، رتبه اول در توسعه گردشگری کشاورزی را به‌خود اختصاص داده است که این نتیجه در مطالعات امیراتو و همکاران، برون و همکاران، سلیمانی و مومنی و ویتال و همکاران (Ammirato *et al*., 2020; Brune *et al*., 2021; Soleimani & Momeni, 2022; Vital *et al*., 2020) نیز بیان گردیده است. گردشگرانی که اقدام به سفر و بازدید از مناطق کشاورزی می‌کنند با توجه به بعد مسافت مقصد و فاصله مناطق کشاورزی از مناطق شهری، لازم است از وجود انواع خدمات رفاهی به ویژه خدمات اقامتی و غذا مطلع و مطمئن باشند. افزایش این نوع خدمات در مناطق کشاورزی و در نزدیکی مزارع و باغات، باعث می‌شود تا احساس امنیت نیز برای گردشگران افزایش یابد و در نتیجه تصمیم‌گیری در زمینه انتخاب مقصد برای آنان با سهولت بیشتری قابل انجام خواهد بود. بنابر این، سیاست‌گذاران گردشگری کشاورزی می‌توانند با استفاده از روش‌های مختلف از جمله استفاده از فضای مجازی، اطلاعات و آگاهی گردشگران را در این موارد افزایش دهند و زمینه رونق این نوع گردشگری را فراهم آورند. از آن‌جایی که بسیاری از گردشگران کشاورزی علاقمند به مشارکت در فعالیت‌های کشاورزی و کسب تجربه همراه با تفریح و لذت هستند، ایجاد زمینه مشارکت گردشگران، در فرایندهای مختلف کشاورزی (با آموزش صحیح مشارکت) در راستای تقویت گردشگری کشاورزی ضروری است. اولویت‌بندی معیارهای بعد محیطی نشان داد که جاذبه‌های منطقه دارای بالاترین رتبه در میان سایر معیارها است که این نتیجه با مطالعات بایپای و همکاران، دلیری، لوپی و همکاران، ویتال و همکاران و ضیاآبادی و همکاران (Baipai *et al*., 2023; Daliri, 2021; Lupi *et al*., 2017; Vital *et al*., 2020; Ziaabadi *et al*., 2017) هم‌خوانی دارد. افزایش جذابیت‌های منطقه کشاورزی و متنوع نمودن آن‌ها از طریق برگزاری جشنواره‌های گوناگون، مانند جشنواره غذا، مسابقات محلی، جشنواره‌های مربوط به برداشت محصولات مختلف کشاورزی از جمله خرما، پسته، گردو، گل محمدی و سایر محصولات در استان کرمان، می‌تواند باعث افزایش جذب گردشگران شود. نتایج اولویت‌بندی معیارهای بعد کالبدی- نهادی نشان داد، زیرساخت‌های توسعه گردشگری کشاورزی نسبت به عوامل نهادی، از اولویت بالاتری برخوردار بودند. این نتیجه با مطالعات برون و همکاران، فتوحی و همکاران و توگایمردوو و همکاران (Brune *et al*., 2021; Fotoohi *et al*., 2021; Togaymurodov *et al*., 2023) هم‌خوانی دارد. از آن‌جایی که برای گردشگران، وجود انواع خدمات جاده‌ای، ریلی و هوایی، خدمات حمل و نقل گوناگون و دسترسی به شبکه‌های ارتباطی ضروری است، سیاست‌گذاران باید در زمینه فراهم نمودن این خدمات، در مناطقی که پتانسیل جذب گردشگر کشاورزی را دارند، سیاست‌های مناسب را اتخاذ نمایند. وجود زیرساخت‌های مناسب گردشگری آرامش خاطر گردشگران را افزایش می‌دهد و منجر به ایجاد انگیزه سفر و تقویت تقاضای گردشگری می‌شود. همچنین، لازم است برای توسعه گردشگری استان کرمان، به نقش سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و مشارکت آنان نیز توجه شود.

References

Ahmadi, M. A. S., Shirmohammadi, Y., Amini, M. T., & Haddadzadeh, M. (2024). Designing and explaining of strategic entrepreneurship model in the agritourism industry. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture,* 10(2), 128-146. [In Persian]

Amiri Dowrhooni, G., Torabi Farsani, N., Farhadi Uonaki, M., & Karami Dehkordi, M. (2025). Identification of Agricultural Events, Businesses and Landscapes in Chaharmahal and Bakhtiari Province. *Tourism and Leisure Time*, 10(19), 163–184. https://doi.org/10.22133/tlj.2025.479841.1211 [In Persian]

Ammirato, S., Felicetti, A. M., Raso, C., Pansera, B. A., & Violi, A. (2020). Agritourism and sustainability: What we can learn from a systematic literature review. *Sustainability*, 12(22), 9575. https://doi.org/10.3390/su12229575

Baipai, R., Chikuta, O., Gandiwa, E., & Mutanga, C. N. (2023). A framework for sustainable agritourism development in Zimbabwe. *Cogent Social Sciences*, 9(1), 2201025. https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2201025

Bazrafshan, M., & Samani, S. (2019). Factors influencing the development of agritourism (Case study: Jahrom City). *Tourism Management Studies*, 14(47), 193–220. https://doi.org/10.22054/tms.2019.10612 [In Persian]

Brune, S., Knollenberg, W., Stevenson, K. T., Barbieri, C., & Schroeder-Moreno, M. (2021). The influence of agritourism experiences on consumer behavior toward local food. *Journal of Travel Research*, 60(6), 1318–1332. https://doi.org/10.1177/0047287520938869

Chang, D.-Y. (1996). Applications of the extent analysis method on fuzzy AHP. *European Journal of Operational Research*, 95(3), 649–655. https://doi.org/10.1016/0377-2217(95)00300-2

Chiodo, E., Fantini, A., Dickes, L., Arogundade, T., Lamie, R. D., Assing, L., Stewart, C., & Salvatore, R. (2019). Agritourism in mountainous regions—Insights from an international perspective. *Sustainability*, 11(13), 3715. https://doi.org/10.3390/su11133715

Daliri, H. (2021). The role of agritourism on the development of agricultural activities in Golestan province. *Agricultural Economics*, 15(4), 129–154. [In Persian]

Fotoohi, M., Hosseini Nia, G., & Sajjadi, S. M. (2021). Effects of agro tourism on rural entrepreneurship development with a focus on sustainable development: a case study:(significant villages of Yazd Province). *The Journal of Geographical Research on Desert Areas*, 9(2), 245–267. [In Persian]

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]

[DOI: 10.61882/jea.2026.469]

Henzel, A., dos Anjos, F. S., & Guarino, E. D. (2024). The multifunctionality of rural space: agriculture and pedagogical rural tourism in the southernmost region of Brazil. *Societal Impacts*, 4, 100084.

Hesam, M., & Mahmoodi Chenari, H. (2023). The effects of agricultural rituals on tourism development in Iran. *Human Geography Research*, 55(2), 63–76. https://doi.org/10.22059/jhgr.2022.331716.1008386 [In Persian]

Karimi, S. (2021). The Study of Villagers Life Quality Impact of Natanz District on the Product of Rural-Agriculture Tourism. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 8(15), 89–99. https://doi.org/10.52547/jea.8.15.89. [In Persian]

Liu, X., & Li, Y. (2025). The impact of agriculture–tourism integration on common prosperity: Evidence from the urban–rural income gap. *Economic Analysis and Policy*, 89, 90-106.

Lupi, C., Giaccio, V., Mastronardi, L., Giannelli, A., & Scardera, A. (2017). Exploring the features of agritourism and its contribution to rural development in Italy. *Land use policy*, 64, 383–390. https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2017.03.002

Mahmoodi, M., Roman, M., & Prus, P. (2022). Features and challenges of agritourism: Evidence from Iran and Poland. *Sustainability*, *14*(8), 4555. https://doi.org/10.3390/su14084555

Mironkina, A. Y., Kharitonov, S., Podkovyrov, I. Y., Zueva, V. Y., & Streltsova, V. (2022). Russian agritourism: ways of development and generating income. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science.

Panca, C. M. A., Arévalo, J. E. S. C., & Apaza, S. A. (2020). Agritourism: Alternative for sustainable rural development. *Dominio de las Ciencias*, *6*(5), 207–227.

Ranjbar, S., Mehdizadeh, H., & Shiri, N. (2024). Identifying and Prioritizing Strategies for the Development of Olive Cultivation: Toward the Sustainable Agribusiness Development. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 11(2), 36–53. https://doi.org/10.61186/jea.11.2.36

Sangnak, D. (2025). Sustainable tourism development in Thailand: The role of agricultural tourism and government support for SMEs. *Sustainable Futures*, 9, 100782.

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2003). Research methods forbusiness students. *Essex: Prentice Hall: Financial Times*.

Sgroi, F., Donia, E., & Mineo, A. M. (2018). Agritourism and local development: A methodology for assessing the role of public contributions in the creation of competitive advantage. *Land Use Policy*, 77, 676–682. https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.06.021

Soleimani, S., & Momeni, S. (2022). Agritourism: A Strategy in the Tourism Sustainable Development of Rural Communities (Case Study: Dulab Village, Kurdistan, Iran). *Journal of Sustainable Rural Development*, 6(2), 225–236. [In Persian]

Togaymurodov, E., Roman, M., & Prus, P. (2023). Opportunities and directions of development of agritourism: Evidence from Samarkand Region. *Sustainability*, 15(2), 981. https://doi.org/10.3390/su15020981

Vital, K., Uladzimir, G., Alena, P., & Ina, S. (2020). Sustainable development modeling of agritourism clusters. *Management Theory & Studies for Rural Business & Infrastructure Development*, 42(2). https://doi.org/10.15544/mts.2020.12

Zadeh, L. A. (1996). Towards a theory of fuzzy systems. *Fuzzy sets, fuzzy logic, and fuzzy systems: selected papers by Lotfi A. Zadeh*, 83–104.

Ziaabadi, M., & Ghanbari, S. (2022). Strategic planning of agricultural entrepreneurship development in Kerman province (application of fuzzy hierarchical analysis and SWOT). *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture,* 9(18*)*, 68–81. https://doi.org/10.52547/jea.9.18.68 [In Persian]

Ziaabadi, M., Malakootian, M., Zare Mehrjerdi, M. R., Jalaee, S. A., & Mehrabi Boshrabadi, H. (2017). How to use composite indicator and linear programming model for determine sustainable tourism. *Journal of Environmental Health Science and Engineering*, 15(1), 9.

Ziaabadi, M., Mehrjerdi, M., Jalaee, S. A., & Boshrabadi, H. (2019). Potentiometric sustainability of agricultural tourism in selected cities of Kerman province. *Agricultural Economics*, 13(3), 57–85. https://doi.org/10.22034/iaes.2019.111098.1709 [In Persian]

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-10-20]

[DOI: 10.61882/jea.2026.469]